

Az olvasóhoz

Nagy örömmel írok előszót a Társadalomelméleti Kollégium kiadványa elé. Nemcsak amiatt teszem ezt szívesen, mert magam is részt vettem a tanulmányok fordításában, hanem azért is, mert úgy vélem a technológia és a társadalom viszonya, a munkaszervezet, a munkásellenőrzés, az üzemi viszonyok és az öngazgatás rendkívül fontos elméleti kérdések, olyanok, amelyeket ma indokolatlanul szorítanak háttérbe más témák. A kiadványban szereplő három tanulmány magyar nyelven törtörő megjelentetésétől aligha várhatjuk, hogy a problémakört a tudományos érdeklődés középpontjába állítsa, annyi azonban bizonyos, hogy az "akadémikus" felfogástól elütő nézetekkel találkozhat az olvasó,

A három tanulmány – három különböző nézőpont. Stephen A. Marglin (USA) tanulmánya a *Review of Political Economics* 1974/2. számában jelent meg. Richard Lorenz (NSZK) egy 1967-ben publikált írásának lerövidített változatát közöljük. Branko Horvat (Jugoszlávia) tanulmányát R. Lorenzével együtt az Ernest Mandel által szerkesztett és a Shurkamp kiadó által 1974-ben **Probleme des Sozialismus und der Übergangsgesellschaften** címmel megjelent kötetből fordítottuk. A legfiatalabb tanulmány is több, mint 15 éves, ez azonban – mint tudjuk, – a társadalomtudományokban nem is olyan nagy kor. A három közül "csak" Marglin tanulmánya általános, elméleti jellegű írás. A 70-es évek elején; amikor – nem utolsó sorban a 60-as évek mozgalmainak a következményeként – elkezdődött a technológiai viszonyok, a munkaszervezet, az irodai munka, a munkával szembeni elégedetlenség baloldali elemzése Nyugaton, két, igen nagy szakmai vihart kavart mű látott napvilágot. A két mű címe azóta is ott olvasható a témával foglalkozó legtöbb elemzés hivatkozásjegyzékében, hol azért, mert az. elemzés írója egyetért a művek gondolataikkal, hol azért, mert kritizálja azokat. A két mű egyike az itt olvashatd Marglin tanulmány, a másik Harry Braverman **Labour and Monopoly Capital. The Degradation of Work in the Twentieth Century** (Monthly Review Press, N.Y., London 1974) című könyve. Marglinról azt lehet tudni még, hogy 1973-ban a Harvard Egyetem professzora, valamint hogy foglalkozott India gazdaságával is.

A munka, a munkaszervezet, a munkával való elégedetlenség, képzetlenség, hierarchikus viszonyok – mindezek a fogalmak egyre népszerűbbek a nyugati közgazdaságtudomány köreiben. Bár a dolognak a közgazdaságtanra való leszűkítése valójában helytelen. Nagyon sok szociológus, pszichológus és üzemszervező stb. is foglalkozik ezekkel a problémákkal, rengeteg, a témába

vágó publikáció jelenik meg napjainkban is. (Csak zárójelben szeretném megjegyezni, hogy sajnos ez a szakterület a nyugati közgazdaságtant kutató legszínvonalasabb magyar szerzőknek is szinte teljesen elkerülte a figyelmét. Ez a terület – eltekintve attól a néhány "magányos" kutatótól, akiknek mégis sikerült "becsempészni" néhány foszlányát a hatalmas nyugati kutatásnak, és eltekintve néhány hazai gyakorlati kísérlettől – szinte teljes homályban maradt a magyar olvasó előtt.) Sajnos Braverman könyvét azóta sem fordították le magyarra, Marglin tanulmányát pedig csak most nyújthatjuk át szerény létszámú olvasótáborunknak. Marglin kérdésfelvetésére – **vajon a technológia formálja-e a társadalmi és gazdasági szervezetet vagy a társadalmi és gazdasági szervezet formálja a technológiát?** – nemcsak a laikus, hanem a szakmai közvélemény nagyobb része is azt a választ adja, hogy természetesen a technológia formálja a társadalmi-gazdasági szervezetet, hogy is lehetne másképp. Marglin úgy véli, hogy az igazság ennek éppen az ellenkezője, a társadalmi uralmi és hatalmi viszonyok határozzák meg a technológiai fejlődést, alakítják ki a korszakunkra jellemző hierarchikus viszonyokat. Érvelésében hatalmas történeti tudásra támaszkodik. A manufaktúra korszak irodalmában ugyanolyan otthonosan mozog, mint a középkori anyagon. A tanulmány át meg át van szöve a neoklasszikus iskola színvonalas bírálatával.

Marglin kérdésére a másik két tanulmánnyal igyekszünk válaszokat keresni. Milyen elképzelések születtek a termelés-szervezés, a dolgozói kontroll megújítására 1918-ban az ifjú szovjet államban? Lorenz tanulmánya izgalmas olvasmány mindazoknak, akiket érdekelnek a Szovjet-Oroszországbeli viszonyok, a korszak tényleges kérdései, a szovjet teoretikusok vitái. Választ kaphatunk arra a kérdésre is, vajon a bolsevikok valóban "a" szocializmust tartották-e időszerűnek 1918 elején.

Branko Horvatot bizonyára mindenki ismeri, ha máshonnan nem, napjaink politikai csatározásaiból. Horvat tanulmánya az egyik legnagyobb demokratizálási kísérlet, a jugoszláv öngazgatás történetébe vezeti be az olvasót. Az ismertetésben jól kirajzolódnak a vállalati és társadalmi erővonalak, azok eltolódásai és az ennek megfelelő politikai változások. Branko Horvat demokrácia felfogása talán idegen a mi felfogásunktól, ezzel együtt tanulmánya bizonyára sok információt nyújt majd a jugoszláv viszonyok megértéséhez.

Reméljük kötetünkkel kellemes perceket szerzünk a téma iránt érdeklődőknek. Az esetleges elírásokért, betűhiányosságokért elnézést kérünk, nem mindig tudtunk megbirkózni a technika ördögével.

Kirilla Béla